

DAVLAT XIZMATI TIZIMIDAGI KORRUPSIYA VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI

Sunnatov Anvarjon Raximjonovich

Bojxona instituti 2-kurs kursanti

Ilmiy rahbar: F. Qarshiboyev

Bojxona instituti Umumhuquqiy fanlar kafedrası

boshlig'i, dotsent b/x podpolkovnigi

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat xizmati tizimida korrupsiya holatlari, ularning kelib chiqish sabablari hamda jamiyat va boshqaruv tizimiga salbiy ta'siri tahlil qilinadi. Maqola korrupsiyaning asosiy ko'inishlari, davlat organlaridagi ochiqlik va shaffoflikning yetishmasligi, nazorat mexanizmlarining zaifligi kabi omillarni ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar, jumladan, qonunchilikni takomillashtirish, institutsional islohotlar, shaffoflikni oshirish, raqamlashtirish va fuqarolik jamiyatining rolini kuchaytirish kabi choralar tahlil etiladi. Tadqiqotda ilgari surilgan tavsiyalar korrupsiyaga qarshi kurashda tizimli yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Korrupsiya, davlat xizmati, korrupsiyaga qarshi kurash, shaffoflik, raqamlashtirish, huquqiy islohotlar, institutsional islohotlar, davlat boshqaruvi, iqtisodiy omillar, mansabdor shaxslar, noqonuniy daromadlar, fuqarolik jamiyati, ochiqlik siyosati, inson omili, elektron hukumat, nazorat va audit tizimi, davlat xaridlari, jamiyat ishonchi, jamoatchilik nazorati, huquqiy madaniyat, manfaatlar to'qnashuvi, moliya monitoringi, ommaviy axborot vositalari, xalqaro imij, adolatli boshqaruv.

Аннотация: В данной статье анализируются случаи коррупции в системе государственной службы, причины их возникновения, а также негативное влияние на общество и систему управления. В статье рассматриваются основные формы коррупции, такие факторы, как недостаток открытости и прозрачности в государственных органах, слабость контрольных механизмов. Кроме того, в статье освещаются меры, направленные на предотвращение коррупции, включая совершенствование законодательства, расширение процессов цифровизации, повышение квалификации сотрудников и усиление общественного контроля. Предложенные в исследовании рекомендации направлены на формирование системного подхода в борьбе с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, государственная служба, борьба с коррупцией, прозрачность, цифровизация, правовые реформы, институциональные реформы, государственное управление, экономические факторы, должностные лица, незаконные доходы, гражданское общество, политика открытости, человеческий

фактор, электронное правительство, система контроля и аудита, государственные закупки, доверие общества, общественный контроль, правовая культура, конфликт интересов, финансовый мониторинг, средства массовой информации, международный имидж, справедливое управление.

Kirish

Bugungi kunda korrupsiya deyarli barcha mamlakatlarda uchraydigan global muammoga aylangan. Davlat xizmati tizimidagi korrupsiya esa jamiyatning rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'lib, davlat boshqaruvining samaradorligini pasaytiradi, iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi va aholining davlatga bo'lgan ishonchini yo'qotadi. O'zbekiston Respublikasida ham davlat xizmatida korrupsiyaga qarshi kurashish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi davlat xizmati tizimidagi korrupsiyaning sabablari va oqibatlarini chuqur tahlil qilish hamda uning oldini olish bo'yicha kompleks yechimlarni taklif etishdan iborat.

1. Korrupsiya tushunchasi va uning davlat xizmati tizimidagi ko'rinishlari

Korrupsiya deganda mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish orqali shaxsiy manfaatni ko'zlab noqonuniy harakatlar sodir etish tushuniladi. Davlat xizmatlari tizimida korrupsiyaviy harakatlar quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

- Ishga qabul qilishda tanish-bilishchilik va pora;
- Davlat xaridlarida manfaatdorlik asosida qarorlar qabul qilish;
- Fuqarolarning murojaatlariga ko'r-ko'rona javoblar berish;
- Nazorat qiluvchi organlar tomonidan noqonuniy tekshiruvlar o'tkazish.

Bu holatlar nafaqat fuqarolarning huquqlarini buzadi, balki davlatning boshqaruv tizimidagi ishonchlilik prinsiplarini ham zaiflashtiradi.

2. O'zbekiston qonunchiligida korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish borasida bir qator normativ-huquqiy hujjatlar mavjud. Jumladan:

- "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun (2017 yil);
- "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida"gi Qonun;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari;
- Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyati.

Ushbu hujjatlar davlat xodimlarining axloqiy normalariga rioya qilishi, manfaatlar to'qnashuvining oldini olish, moliyaviy nazorat va ochiqlikni ta'minlash kabi mexanizmlarni belgilab beradi.

3. Korrupsiyaning oqibatlari

Davlat xizmati tizimidagi korrupsiyaning jamiyat va davlat uchun salbiy oqibatlari juda ko'p qirrali:

• **Iqtisodiy zarar:** Korrupsiya davlat byudjeti mablag'larining noo'rin sarflanishiga, investitsiyalarning kamayishiga, tadbirkorlik muhitining yomonlashuviga va umuman iqtisodiy o'sishning sekinlashuviga olib keladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

- **Ijtimoiy adolatsizlik:** Korrupsiya davlat xizmatlaridan foydalanishda tengsizlikni keltirib chiqaradi, aholining eng zaif qatlamlari zarar ko'radi va jamiyatda norozilik kayfiyatini kuchaytiradi.

- **Davlat boshqaruvining zaiflashuvi:** Korrupsiya davlat organlariga bo'lgan ishonchni pasaytiradi, qonun ustuvorligini buzadi va davlatning samarali faoliyat yuritishiga to'sqinlik qiladi.

- **Xalqaro imijning yomonlashuvi:** Korrupsiyaga botgan davlatning xalqaro maydondagi obro'si tushadi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish qiyinlashadi.

4. Korrupsiyaga qarshi kurashishning amaldagi muammolari

Qonunchilikda belgilangan choralar mavjud bo'lsa-da, amaliyotda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda:

- **Qonunchilikdagi bo'shliqlar va ijro mexanizmining yetarli emasligi:** Ayrim qonun va qoidalarning noaniqligi yoki ularning ijrosini nazorat qilishning sustligi korrupsion xatti-harakatlar uchun sharoit yaratadi.

- **Iqtisodiy omillar:** Aholining past daromadlari, ishsizlik va iqtisodiy nobarqarorlik sharoitida ayrim fuqarolar va davlat xizmatchilari korrupsiyaga qo'l urishga majbur bo'lishi mumkin.

- **Mansabdor shaxslarning suiste'mol qilish imkoniyatlari:** Ayrim davlat xizmatchilarining keng vakolatlarga ega bo'lishi va nazoratning yetarli emasligi ularga shaxsiy manfaatlarini ko'zlab harakat qilish imkoniyatini beradi.

- **Axborot ochiqqligining past darajasi** – davlat xizmatlarining ko'pchiligi fuqarolarga tushunarli va ochiq emas;

- **Huquqiy madaniyatning pastligi:** Jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murossasizlikning yetarli darajada shakllanmaganligi ham bu illatning davom etishiga sabab bo'ladi.

5. Xorijiy tajriba: qanday o'rganish mumkin?

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, korrupsiyaga qarshi samarali kurashish uchun quyidagi yondashuvlar foydalidir:

- **Xitoy tajribasi** – Xitoyda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha juda qat'iy siyosat olib boriladi. 2013-yilda Xitoy Kommunistik Partiyasi korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan keng ko'lamli harakatlarni boshlab, korrupsiyani "xalqning dushmani" deb e'lon qilgan. **Korrupsiya uchun o'g'irlik jazosi** sifatida Xitoyda **qamoq** va **o'lim jazosigacha** bo'lgan choralar mavjud. Xitoyda yuqori darajadagi mansabdor shaxslar korrupsiyaga aralashgan holda o'limga hukm qilinishi mumkin. Xitoyda pora berish og'ir jinoyat hisoblanib, jazo bir necha omillarga bog'liq. Masalan, pora miqdori qancha ko'p bo'lsa, jazo shunchalik qattiqroq bo'ladi. Pora oluvchining lavozimi qanchalik baland bo'lsa, jazo shunchalik qattiqroq bo'ladi. Xitoy **Jinoyat Kodeksining 390-moddasida** pora berish uchun quyidagi jazolar belgilangan: Kichik miqdorda pora berish, davlat amaldori bo'lmagan shaxsga pora berish - **5 yilgacha** ozodlikdan mahrum qilish. Katta miqdorda pora berish, yuqori mansabni egallagan davlat amaldoriga pora

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

berish - **5 yildan 10 yilgacha** ozodlikdan mahrum qilish. Juda katta miqdorda pora berish, bu og'ir oqibatlariga olib kelgan bo'lsa - **10 yildan ortiq** muddatga ozodlikdan mahrum qilish yoki **umrbod ozodlikdan mahrum qilish**. Shu bilan birga, ozodlikdan mahrum qilishdan tashqari quyidagi qo'shimcha jazolar qo'llanilishi mumkin: pora miqdorining bir necha baravarida jarimaga tortish, mulkni musodara qilish, siyosiy huquqlardan mahrum qilish, muayyan lavozimlarni egallash yoki saylovda qatnashish huquqidan mahrum etish.

- **Saudiya Arabistoni tajribasi** – Saudiya Arabistonida korrupsiya va boshqa shaxsiy manfaatlarga nisbatan jinoyatlar qat'iy jazolanadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishda Saudiya hukumati o'ta jiddiy yondashadi. Korrupsiya jinoyatlari uchun **o'lim jazosiga** hukm qilish mumkin. Biroq, bu jazolar ko'pincha yuqori darajadagi davlat xizmatchilariga nisbatan qo'llaniladi. Korrupsiyani aniqlash va unga qarshi kurashish uchun davlatda qattiq nazorat tizimlari mavjud.

- **Singapur modeli** – Singapurda korrupsiyaga qarshi qonunlar juda qat'iy va jazolar jiddiy. Korrupsiya uchun **maksimal 5 yilga qamoq jazosi** va **moliyaviy jarimalar** belgilangan. Bundan tashqari, davlat xizmatchilari korrupsiyaga aralashgan taqdirda ular davlat xizmatidan chetlatilishi mumkin. Korrupsiyaga qarshi kurashish uchun **Korrupsiyaga Qarshi Komissiya (CPIB)** faoliyat ko'rsatadi va jinoyatlarni aniqlashda faol ishtirok etadi. Davlat xizmatchilari yuqori maosh oladi.

- **Shvetsiya tajribasi** – davlat organlarining faoliyati to'liq ochiq va OAV bilan hamkorlikda ishlaydi.

Bu tajribalardan O'zbekiston uchun mos keladigan jihatlarini qabul qilib, milliy sharoitga moslashtirish mumkin.

6. Korrupsiyaning oldini olish choralari: turli xil yechimlar

Davlat xizmati tizimida korrupsiyaning oldini olish uchun kompleks va tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Quyida turli xildagi yechimlar keltirilgan:

1. Qonunchilikni takomillashtirish:

- Korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan qonun va qoidalarni yanada kuchaytirish va ularni xalqaro standartlarga moslashtirish.
- Manfaatlar to'qnashuvini tartibga soluvchi mexanizmlarni kuchaytirish va ularning ijrosini ta'minlash.
- Moliya monitoringi tizimini takomillashtirish va noqonuniy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishni kuchaytirish.

2. Institutsional islohotlar:

- Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha maxsus mustaqil organlarning faoliyatini kuchaytirish va ularning samaradorligini oshirish.
- Davlat xizmatchilarini tanlash, joy-joyiga qo'yish va ularning faoliyatini baholashning shaffof va adolatli tizimini yaratish.
- Davlat organlarida ichki nazorat va audit tizimini kuchaytirish.

3. Shaffoflikni oshirish:

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Davlat organlarining faoliyati, qabul qilayotgan qarorlari, byudjet xarajatlari va davlat xaridlari haqidagi ma'lumotlarning ochiqligini ta'minlash.

Davlat xizmatchilarining daromadlari va mol-mulki haqidagi deklaratsiyalarni e'lon qilish va ularning monitoringini olib borish.

Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish uchun sharoit yaratish.

4. **Raqamlashtirish:**

Davlat xizmatlarini ko'rsatish jarayonlarini raqamlashtirish orqali inson omilini kamaytirish va korrupsiya xavfini minimallashtirish.

Elektron hukumat platformalarini keng joriy etish va ularning xavfsizligini ta'minlash.

Davlat xaridlari va tender jarayonlarini elektronlashtirish orqali shaffoflikni oshirish.

5. **Davlat xizmatchilarining maoshlarini yetarli darajada oshirish:**

▫ Maoshning bozor darajasiga moslashtirilishi: Davlat xizmatchilarining maoshlarini bozor darajasiga mos ravishda belgilash, ularni korrupsion faoliyatlardan qochishga undaydi. Yaxshi to'langan oylik uchun davlat xizmatchilari o'z lavozimlaridan noto'g'ri foydalanishga ehtiyoj sezmaydi, chunki ular o'z ishlarini ixtiyoriy ravishda va yuqori professional darajada bajara olishadi.

▫ Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi farqni kamaytirish: Xususiy sektor ko'pincha yuqori daromad va qo'shimcha imtiyozlar taklif etadi. Davlat xizmatida ishlashni jozibador qilish uchun davlat xizmatchilarining maoshlarini oshirish va shart-sharoitlarini yaxshilash kerak. Bu, o'z navbatida, davlat xizmatiga bo'lgan ishonchni oshiradi.

▫ Tezkor va samarali davlat xizmatchilari tizimi yaratish: Davlat xizmatchilarining maoshi, faqatgina oylik to'lovlarni oshirish bilan cheklanmaydi, balki ularni malaka oshirish, treninglar va boshqa rag'batlantirish usullari bilan qo'llab-quvvatlash zarur. Bu usul davlat xizmatining sifatini yaxshilashga va korrupsiyaning oldini olishga xizmat qiladi.

6. **Fuqarolik jamiyatining rolini kuchaytirish:**

- Nodavlat notijorat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalarining korrupsiyaga qarshi kurashishdagi rolini oshirish uchun qulay sharoitlar yaratish.

- Aholining huquqiy savodxonligini oshirish va korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish.

- Korrupsiya holatlari haqida xabar bergan shaxslarni himoya qilish mexanizmlarini yaratish.

Xulosa

Davlat xizmatida korrupsiyaga qarshi kurash – bu bir kunlik yoki bir yillik ish emas, balki uzluksiz va tizimli faoliyatdir. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun qonunchilikni takomillashtirish, institutsional islohotlar o'tkazish, shaffoflikni oshirish, raqamlashtirish va fuqarolik jamiyatining faol ishtirokini ta'minlash kabi kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Ushbu yo'nalishdagi sa'y-harakatlar davlat boshqaruvining samaradorligini oshirishga, iqtisodiy o'sishni ta'minlashga va aholining davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni, 2017-yil 3-yanvar, O'RQ-419-son.
2. Bojxona instituti Umumhuquqiy fanlar kafedrası boshlig'i, dotsent b/x podpolkovnigi F. Qarshiboyevning "Ma'muriy javobgarlik" o'quv qo'llanmasi Toshkent 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi "Davlat fuqarolik xizmati to'g'risida"gi Qonuni, 2022-yil 8-avgust, O'RQ-788-son.
4. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi, 1994-yil 22-sentyabr
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi – <https://www.parliament.gov.uz>
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati – <https://senat.uz/?ysclid=mawtc7w7qk620021414>
7. O'zbekiston Respublikasining rasmiy yangiliklarni yoritib beruvchi kun.uz sayti – <https://kun.uz/news/2023/12/30/xitoy-poraxorlik-uchun-jazoni-kuchaytirdi>

